

## Finne eller finländare?

Debatten om ordet *finländare* dyker med jämna mellanrum upp i framför allt vissa finska tidningar. Insändarskribenterna hävdar att de svenska orden *finländare* och *finländsk* är utslag av finlandssvensk separatism och överlägsenhetsattityd. Liksom Runeberg på sin tid borde man enligt dem fortfarande använda *finne* och *finsk* om både finskspråkiga och svenskspråkiga personer och förhållanden.

Frågan är intressant och viktig från både språklig och principiell synpunkt. Orden kan diskuteras utgående från semantisk ändamålsenlighet, och problemet berör förhållandet mellan språkgrupperna och rätten till språkligt självbestämmande.

Svenska Akademiens ordlista definierar *finländare* som 'medborgare i Finland' och *finne* som '(finskspråkig) finländare'. Motsvarande förklaringar finner man i Illustrerad svensk ordbok: *finländare* 'medborgare i Finland (utan hänsyn till modersmål el. härkomst)', *finne* 'finsktalande invånare i Finland; åld.: finländare'. Sådana ordboksdefinitioner är naturligtvis alltför kortfattade för att innehålla alla betydelseskiftningar, men de visar i varje fall huvudragen i ordens betydelse och användning i modern svenska. Till finländarna hör med andra ord finnar, finlandssvenskar, samer och andra språkliga grupper i Finland eller med härstamning i Finland. Den övergripande benämningen *finländare* skall alltså inte ses som ett utslag av separatism, utan snarare som en symbol för samhörighet: det är fråga om olika språkgrupper, men de hör alla till samma folk.

Betydelseskillnaden mellan benämningarna *finne* och *finländare* härstammar huvudsakligen från 1800-talets slut, då den lanse- rades på finlandssvenskt håll, och det är egentligen först under vårt århundrade som den stabiliserat sig. Svenska Akademiens stora ordbok skriver 1926 att ordet *finländare* då var tämligen allmänt också i Sverige som benämning på medborgare i Finland utan avseende på språk. Men fortfarande råder det uppenbarligen en hel del oklarheter inte minst i Sverige, där man fortfarande

kan stöta på t.ex. det föräldrade ordet "svenskfinne" för finlandssvensk och uttrycket "det finländska språket" för finska.

Situationen blir något mer komplicerad när man beaktar också de finländare som bosatt sig utomlands och kanske rentav blivit medborgare i något annat land. Det finns många sverigefinländare som blivit svenska medborgare, och då stämmer ju inte definitionen 'medborgare i Finland' på dem. Och det finns åtskilliga sverigefinnar som är födda i Sverige — kanske av finska föräldrar som blivit svenska medborgare. Framför allt definitionerna blir i sådana fall svåra. Närmast måste man väl utgå från härstamningen och språket: beteckningen sverigefinländare omfattar folk av både finsk och finlandssvensk härkomst oberoende av modersmål, medan sverigefinnar är personer med finska som modersmål bosatta i Sverige. Talar vi om språksvårigheter och finska skolklasser och skolor så är det alltså *sverigefinnarna* vi tänker på, och då är det mindre lämpligt att använda benämningen sverigefinländare. Men vad skall vi kalla sådana barn till sverigefinnar som är uppvuxna i Sverige, har svenskt medborgarskap och behärskar svenska bättre än finska, men som nu har återinvandrat till Finland med sina föräldrar? Kanske det är dessa som är svenskfinnar . . .

I normalfallet är det i varje fall inga problem med betydelseskillnaden mellan

finne och finländare. Det är en praktisk och klar distinktion som gör att vi slipper ta till otympligheter som "finskspråkiga personer" eller rentav "finskspråkiga finnar". Distinktionen är inte heller på något vis unik. En klar parallell i svenskan är benämningen *lapplänning* för alla invånare i Lappland, oberoende av om de är samer (tidigare kallade lappar) eller inte. Motsvarande skillnad har också introducerats på finska genom att man har tagit i bruk ordet *lappilainen* i motsats till det tidigare *lappalainen* för same.

Med tanke framför allt på språkbruket i Sverige är det också viktigt att slå vakt om att ordet finne inte får ges en nedsättande klang. Som invandrare är finländarna — och i synnerhet finnarna — en utsatt grupp i Sverige, vilket har lett till beteckningar som finnjävel och finnkoling. Faran är att dessa i sin tur drar med sig ordet finne, så att man undviker det och ersätter det med finländare även när det t.ex. är fråga om språksvårigheter. Och när man sedan börjar tala om finländska eller det finländska språket (jag har faktiskt hört det flera gånger) är förvirringen total. Låt oss alltså hålla hårt på att ordet finne är gångbart i alla sammanhang som benämning på en finskspråkig person.

En parallell till substantiven *finne* och *finländare* är naturligtvis adjektiven *finsk* och *finländsk*. Huvudregeln är här att finsk används om sådant som hänför sig till finska språket och den finskspråkiga kulturen, medan finländsk syftar på Finland som helhet. I praktiken är det i varje fall så att också adjektivet finsk ofta kan användas när det är fråga om någonting som inte har med språken eller språkgruppernas kultur att göra. Det kan inte anses vara fel att tala om finsk industri, finsk formgivning och de vackra finska sjöarna. Och i vissa fall är det rentav obligatoriskt att använda adjektivet finsk: den finska flaggan, finska mark, finsk medborgare och finsk rätt. Också i militära sammanhang används normalt finsk: finska armén, finska flottan, en finsk soldat.

Det är alltså framför allt i sådana fall där språket eller kulturen har en betydelse som man bör skilja mellan finsk och finländsk. Den finländska litteraturen innefattar all den litteratur som skrivs i Finland, medan

den finska litteraturen är den litteratur som skrivs på finska — även om det sker t.ex. i Sverige. Finsk folkkultur och finlands-svensk folkkultur skiljer sig i vissa avseenden, men ändå har de så mycket gemensamt att man kan tala om finländsk folkkultur, och detsamma gäller t.ex. julseder. Skolor med finska som undervisningsspråk är finska skolor (också om de finns i Sverige), medan alla skolor i vårt land kan betecknas som finländska skolor.

Det finns naturligtvis alltid fall där man tvekar och kanske tycker att både finsk och finländsk av olika skäl verkar mindre lämpliga i sammanhanget. Då är det bra att komma ihåg att vi också har andra utvägar. Vi kan använda genitivformen Finlands, eller en omskrivning med "i Finland" eller "i vårt land": "Finlands folk stod enat", "Lagstiftningen i Finland bygger på den svenska rättstraditionen". Den lösningen förekommer också vid många namn på institutioner, organisationer och företag: Finlands Akademi, Föreningsbanken i Finland. I synnerhet i äldre namn, från 1800-talet och tiden kring sekelskiftet, är det emellertid vanligt med adjektivet finsk även i sådana fall då detta inte är förenligt med nutida språkbruk: Finsk Tidskrift är en svenskspråkig tidskrift och Finska Vetenskaps-Societeten har av tradition i första hand samlat svenskspråkiga vetenskapsmän i vårt land.

Det är svårt att inse varför orden finländare och finländsk ibland väcker sådant motstånd på finskt håll och också bland vissa tvåspråkiga personer. Det faktum att en språklig minoritet inte vill identifiera sig totalt med majoriteten betyder absolut inte att man vill isolera sig eller rentav anser sig vara former än majoriteten och ingenting vill ha med den att göra. Tvärtom: samhörighetskänslan blir inte sämre av att man erkänner existensen av två (eller tre) olika språkgrupper. Rent språkligt sett är det enkelt och praktiskt att kunna skilja mellan orden finländare, finne och finlandssvensk respektive finländsk, finsk och finlands-svensk — betydligt bättre än att bli tvungen att ta till omskrivningar som finskspråkiga finnar, litteratur skriven på finska och skolor med finska som undervisningsspråk. En sådan språklig resurs skall vi ta vara på, och ingen kan ha rätt att beröva oss den.